

פנינים לפרשת שבוע

מריצונו הטוב

"אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל..." מפרש רש"י במקום: לרבות שבט לוי. מקשים על כך, אם גם משבט לוי גויסו למלחמה זו, הרי היו צריכים להימנות שלושה עשר אלף איש יוצאי מלחמה משלושה עשר שבטים, למה נאמר: "וימסרו מאלפי ישראל... שנים עשר אלף", לאן נעלמו עוד אלף איש יוצאי מלחמה?

עונה על כך האדמו"ר מגור זצ"ל כך: על הכתוב "וימסרו" מפרש רש"י: שמעו שמיתת משה תלויה בנקמה במדין לא רצו ללכת עד שנמסרו בעל כורחן (פסוק ה'). במי מדובר-בשאר שבטי ישראל, שהרי בשבט לוי נאמר "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע (דברים לג-ט') זאת אומרת מעידה התורה שבכוחם של שבט לוי לשכוח את כל הקרובים והיקרים להם מפני רצונו וכבודו של הקב"ה יתברך, ואעפ"י שידעו שמיתת מנהיגם האהוב תלויה בנקמה זו, בכל זאת הלכו ברצון למלא את רצון הקב"ה יתברך.

לפי זה יוצא שהיו שלושה עשר אלף יוצאי מלחמה, אך פה הכתוב דיבר על אלו שנמסרו בעל כורחם והם מנו שנים עשר אלף בלבד, שכן האלף של שבט לוי הלך מרצונו הטוב...

הרכוש או הטף

"בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם והיוצא מפיכם תעשו" (לב-כד) אדם שמחבב את הממון והוא להוט אחריו, אין לתת אימון בדברתו שכן תאוות הממון מביאה את האדם לידי הפרת דיברה. והנה, מצינו במדרש שאמרו בני גד ובני ראובן: "גדות צאן נבנה למקננו וערים לטפנו" (פסוק טז) – שדאגו תחילה למקנה ואחר כך לטף, ואילו משה אמר להם: אל תהיו עושים את הטפל לעיקר, כי אם "ערים לטפכם וגדרות לצאנכם" – אם תחילה תדאגו לשלום טפכם ואחר כך תדאגו לשלום רכושכם.

לפיכך מוסיף משה ואומר להם: אם תשרשו מקרבכם את המידה הרעה הזאת, לחבב את הרכוש יותר מן הטף, כי אז "ההיוצא מפיכם תעשו" – אפשר יהיה לסמוך על דברתכם, מתוך בטחון כי תקיימוה...

יצר הנקמה

"עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקדש" (פרק לה-כה) יש לשאול מדוע תלתה התורה את יציאתו של הרוצח בשגגה מעיר המקלט במותו של הכהן הגדול?

משיב על כך האברבנל, כי מותו של הכהן הגדול מזעזע את כל העם ומעוררו לתשובה, ויש להניח אם כן, כי גם גואל הדם מתבונן אז בנפשו והוא כובש בקרבו את יצר הנקמה, שדוחפו לנקום באיש אשר הרג את קרובו בשוגג – כי נוכל הוא לראות שאפילו הכהן הגדול, אשר נמשח בשמן המשחה, גם הוא סופו למיתתו, וכך הוא מתנחם על מות קרובו – ועל כן כבר רשאי אז הרוצח לשוב לביתו.

ישראל נאים ולבושם נאה

"זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה" – התורה מדגישה - לכם היא נאה, לכם היא ראויה. יש אדם שהוא יפה ולבושו מכוער, ויש שלבושו נאה והוא מכוער. אבל ישראל נאים ולבושם נאה להם.

שמירת הלשון

(על פי חפץ חיים השיעור היומי)

חייב אדם להימנע גם ממצבים ומנסיבות שצפויים בהם דיבורי רכילות. הטוב ביותר הוא שימצא תמיד דרך לשנות לחלוטין את אופי השיחה בנסיבות שכאלו, כך שגם הנוכחים האחרים יימנעו מחטא הרכילות. כשם שיש מקום להתיר סיפור רכילות 'שברך כלל היא אסורה' כשמכוונים לתועלת, כן יש מקום להתיר שמיעת רכילות אם השומע באמת ובתמים מאמין שידיעת הדברים הללו חשובה לו ביותר.

בגדר זה נכללים דברים אשר יכולים לסייע לשומע להתגונן מפני אחרים המתכוונים להזיק לו, או להגן על אחרים מפני נזק הצפוי להם. מותר גם לשמוע דברים היכולים לסייע בתיקון נזק אשר כבר נגרם לאותו אדם או לבני אדם אחרים.

במקרים כאלו לא ייחשבו הדברים שנאמרו או נשמעו בגדר רכילות, אלא כדיבור המכוון לתועלת.

שואל ומשיב

שאלה: מי שנתחייב לברך ברכת הגומל, אחרי כמה ימים ניתן לברך?

תשובה: הטור אורח חיים סימן ריט'. כתב, "ואם איחר מלברך הגומל יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה". כתב על כך מרן הבית יוסף, זוהי סברת רבינו, אבל באורחות חיים כתב בשם הרמב"ן, שעד שלשה ימים מברך, ומצאתי כתוב שטעמו משום שאמרו בעירובין סה. הבא מן הדרך לא יתפלל עד שלשה ימים - שאין דעתו מיושבת עליו מפני טורח הדרך - רש"י. נראה שעד שלשה ימים נקרא בא מן הדרך. ועוד מצאתי כתוב שהרשב"א קיבל מרבינו יונה שעד חמשה ימים יכול לברך הגומל. בחידושי הרא"ה ברכות נד: כתב, ונראה שמה שאמרו שצריכים להיות שם בברכת הגומל עשרה ושני תלמידי חכמים, שנאמר "וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו", אין זה מעכב אלא למצווה לכתחילה. ואם לא מצא עשרה ושני תלמידי חכמים, יכול לברך הגומל בלעדיהם, ומכל מקום אם לא מצא עשרה מיד, אפשר שימתין עד שלשים יום, מכאן ואילך מברך אפילו ביחיד. וכן כתבו בספר אהל מועד, ובשיטה מקובצת ובצדה לדרך, שראוי לו לאדם לברך הגומל תוך שלשה ימים, ואם לא בירך יכול לברך אפילו אחר כמה ימים, לפי שברכת הגומל נתקנה כנגד קרבן תודה, ויכול להביא קרבן תודה כל זמן שירצה. וכן פסק מרן בשולחן ערוך סימן ריט' סעיף ו', שאם איחר יש לו תשלומים לברך הגומל כל זמן שירצה, ונכון שלא יאחר שלשה ימים. ונראה שמרן לא חשש לדברי הרמב"ן ורבינו יונה והרשב"א שהגבילו זמן עד חמשה ימים לברכת הגומל, מפני שסברת הטור ברורה בזה, כיון שלא נתנו בגמרא זמן מוגדר לברכה זו, משמע שמברך בכל זמן שירצה. גם נראה שראה את דברי הרא"ה והאהל מועד והצדה לדרך הנ"ל, נמצא שאין הטור יחיד בסברא זו.

אמנם הבאר היטב סימן ריט' - ה כתב, שבדיעבד יכול לברך הגומל עד חמשה ימים, ומשמע שאחר חמשה ימים לא יברך. אולם באשל אברהם השיג על הבאר היטב בזה, וכתב שהעיקר להלכה שיכול לברך כל זמן שירצה. ובפרט שהבית יוסף ראה דברי הרמב"ן וסיעתו ובכל זאת פסק בשלחן ערוך כדברי הטור שבדיעבד מברך כל זמן שירצה, כך נוקטים להלכה. וכן פסק הגאון יעב"ץ בסידורו, והובא להלכה בפוסקים אחרונים רבים.

בשו"ת דברי יחזקיהו כתב, שאין לומר בזה ספק ברכות להקל נגד מרן, כיון שרבים הם הסוברים שרשאי לברך כל זמן שירצה. אולם באמת רבים האחרונים הסוברים שאפילו במקום שרוב הפוסקים אומרים לברך, יש לחוש לדעת המיעוט, וכמבואר בשו"ת דבר משה ובספר נר מצווה ועוד. ובשו"ת אשדות הפסגה הסביר שהטעם לזה, הוא שאף על פי שנאמר "אחרי רבים להטות", זהו דווקא כשנחלקו פנים אל פנים, ובטלה דעת המיעוט מפני הרוב, אבל כשפוסקים כותבים בחיבוריהם חוות דעתם בהלכה, לא שייך בזה דין אחרי רבים להטות מן התורה. יש להוסיף לפי מה שהובא בשו"ת שארית יהודה בשם בעל התניא, שא שייך דין אחרי רבים להטות אלא בדור ההוא, ולא בדורות שלאחר מכן. לכן נכון יותר לומר שהטעם שלא חששו בזה לדעת הרמב"ן וסיעתו, מפני שפשט המנהג לברך גם לאחר מכן, וכדעת הטור וסיעתו. וידוע שבמקום מנהג אין לומר ספק ברכות להקל, כמו שכתב בתרומת הדשן. וכן כתב הגאון ר' חיים פלאג' בספר מועד לכל חי ועוד. לכן גם כאן עינינו הרואות שמברכים הגומל גם לאחר חמשה ימים, וכן כתב בכף החיים סימן ריט' - לח' שהמנהג פשוט כדעת מרן השולחן ערוך, לברך הגומל גם לאחר חמשה ימים.

סיכום: לכתחילה יש להשתדל לברך הגומל תוך שלשה ימים, ולא יאוחר מחמשה ימים, ואם איחר ולא בירך, יברך בכל זמן שירצה.

גדולי ישראל

רבי דוד דוב מייזליש – רבי דוד נולד בשנת ה' – תקעד'. עליו אמרו "גאון אמיתי ומופת דורנו" בהיותו כבן תשעה כבר שמע ממנו החוות דעת, ושלח שלוחים להשתדך עם נכדתו, וכשנפגש רבי אלעזר הכהן עם הילד ואמר לו דבר חדוש בחריפות ענה לו הנער "כבר כתבתי כן בחידושי" ורץ לביתו להראות לו את פנקסו. שימש כרבה של לאסק. בין חיבוריו שו"ת הרד"ד, וחיידושי הרד"ד על פסחים ועוד. רבי דוד נלב"ע בשנת ה' – תרלו' במצבתו חרות "שר התורה...".